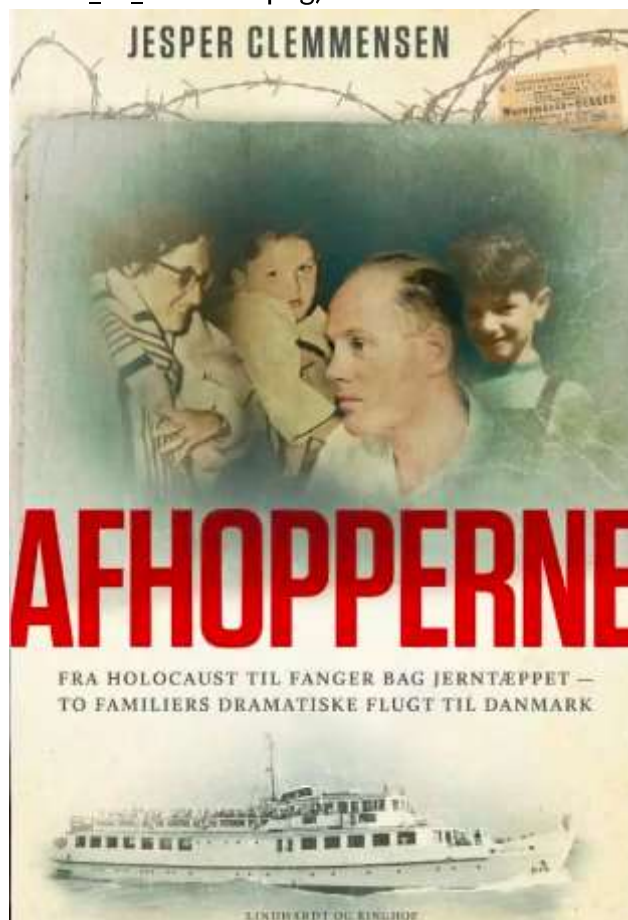

Militærhistorie

Afhopperne: Fra Holocaust til fanger bag Jerntæppet – To familiers dramatiske flugt til Danmark

(https://krigsvidenskab.dk/application/files/4215/9801/0773/Skaermbillede_2020-08-21_kl._13.51.06.png)

(https://krigsvidenskab.dk/application/files/4215/9801/0773/Skaermbillede_2020-08-21_kl._13.51.06.png)

()

Titel: Afhopperne: Fra Holocaust til fanger bag Jerntæppet – To familiers dramatiske flugt til Danmark

Forfatter: Jesper Clemmesen

Forlag: Storyhouse, Lindhardt & Ringhof

År: 2020

Sider: 408

Pris: 299,95 DKK

Anmelder: Thomas Kamp Damgaard

Bedømmelse: 3 faner ud af 5

Det vil være en markant underdrivelse at sige, at Jan Rocek har levet et interessant liv. Som tjekkoslovaker og jøde gennemlevede han de kraftige omvæltninger i det 20. århundredes Tjekkoslaviet. Først gennem det spirende tjekkoslovakiske demokrati som blev kvalt af nazismens brutalitet, og senere efterfulgt af den kommunistiske undertrykkelse. Det er en skæbneberetning om enkelte menneskers ønske om at leve deres liv i fred og frihed - og hvordan forskelsbehandling og forfølgelse står i vejen for dette fundamentale ønske.

Tidligt i bogen introduceres læseren til Jan Roceks længsel efter et liv, hvor det er muligt at leve og tænke frit - en længsel han fik fra sin far. Denne længsel er bogens røde tråd i de personlige beretninger. For at gøre fortællingen mere levende gør forfatteren meget brug af at beskrive følelser. Dette lægger sig også fint op ad, at man som læser ikke sidder med en historisk skildring, men personlige beretninger om hvordan de enkelte individer oplevede og håndterede de begivenheder, de blev udsat for.

Bogen er bygget op i tre dele, hvoraf første og tredje del beskæftiger sig med tiden op til og under Anden Verdenskrig. Her er fortællingen bygget op om Jan Roceks oplevelser og erindringer i forhold til sin tid i koncentrationslejr og den senere flugt til Vesten. Anden del af bogen bruger forfatteren til at beskrive fremvæksten af den kommunistiske sfære i Europa. Her bliver Jan Rocek, hans familie og deres venner desværre skubbet i baggrunden og glemmes en smule. Dette er ikke en kritik af indholdet i denne del af

bogen, da det giver et grundigt indblik i hvad det er for et samfund Jan Rocek og hans familie ønsker at flygte fra, samt fungerer som en beretning om andre afhopningsforsøg. Det virker dog malplaceret og kunstigt, når bogens personer i denne del bliver passive aktører, som kun inddrages, når de kan bruges som støtte for den store fortælling.

Nazisternes koncentrationslejre er blevet behandlet fra mange vinkler, men som oftest er det behandlet fra en vestligt objektiv synsvinkel. De typiske spørgsmål er her: Hvordan gik det for sig, hvor mange mennesker omkom, hvor meget vidste man og hvornår vidste man det? Gennem skildringen af Jan Rocek's oplevelser, ser vi koncentrationslejren gennem hans øjne og tanker. Det er dermed ikke den klassiske vestlige tilgang til spørgsmålet om koncentrationslejrene, der får plads i denne fortælling. Minderne er fragmenterede, men det kan måske være udtryk for en mental forsvarsmekanisme, hvor de ubehagelige oplevelser undertrykkes. Ikke desto mindre fortæller de om, hvad det er, som bliver vigtigt for et menneske under ekstreme forhold, og hvad det er, som holder mennesker i gang. Ikke overraskende er der et særligt fokus på mad og tøj, men også på hvordan der gøres forsøg på at skabe en dagligdag. Formålet er muligvis at holde fast i den menneskelige værdighed, hvilket udfordres af følelsen af usikkerhed og en nedbrudt psyke Jan Rocek føler sig på det her tidspunkt ikke længere som et menneske, hvilket medfører en resignerende oplevelse af at affinde sig med situationen. Erindringerne giver her et indblik i, hvad menneskene i lejren gjorde for at overleve, men også hvordan mennesker søgte at hjælpe hinanden, så godt som de nu kunne.

Efter Anden Verdenskrig kvæles drømmen om et frit og demokratisk Tjekkosllovakiet af den kommunistiske magtovertagelse, som bogen levende beskriver trin for trin. Undertrykkelsen kan begynde på ny, men hvor nazisterne arbejdede for den fysiske kontrol og udryddelse af jøderne, udbyggede kommunisterne med en social kontrol, som holdt hele samfundet i et jerngreb. Det var hverken muligt at agere, udtrykke eller bevæge sig frit. Flugt var nærmest umuligt, men med ønsket

om et friere liv for dem selv og i højere grad for deres børn, som de ikke ønskede skulle vokse op uden en fri vilje, besluttede familierne sig for, at de ikke havde anden mulighed end at gøre forsøget.

Nogle læsere vil måske opfatte Jan Rocek, hans familie og deres venner som lettere naive. Hvorfor så de ikke, hvor det bar hen ad både med nazisterne og kommunisterne? Her er det vigtigt at huske, at hvis man læser historie med udgangspunkt i eftertidens viden, så svækkes muligheden for at forstå, hvorfor det gik, som det gjorde. Bogen er netop deres fortælling fortalt ud fra deres oplevelser - ikke en historiebog. Dette til trods for et skifte i bogens midterste del, hvor familierne bliver bifigurer i fortællingen om, hvordan den kommunistiske indflydelse ændrede samfundene i dele af Europa. Produktioner og publikationer om Den Kolde Krig fokuserer ofte på tiden efter de fysiske grænsespærringer blev rejst, og det er derfor spændende at læse om det som kom før, og som i sidste ende ledte op til Berlinmuren og Checkpoint Charlie.

"Afhopperene" byder derved på en spændende fortælling om nogle få individers trængsler og oplevelser, men det er legitimt at stille spørgsmålet om, hvorfor netop deres historie er vigtig at fortælle, og hvorfor den er relevant for danske læsere. En del af dramatikken omkring selve afhopningen involverer danskere, og gjorde Danmarks placering i forhold til det kommunistisk kontrollerede Europa højaktuel. Men for de involverede er begivenhederne i Danmark et kapitel blandt andre i et liv med ekstraordinære hændelser, om end det var afgørende for deres længsel efter et bedre og friere liv.

Relationen til Danmark var måske udgangspunktet for tilblivelsen af bogen, men selv hvis Danmark ikke havde optrådt i fortællingen, er den stadig relevant for et dansk publikum. Med sin fortælling om længslen efter et bedre og mere sikkert liv, fortæller bogen om, hvad det er, som motiverer eller måske ligefrem presser, mennesker til at opgive hele deres tilværelse, familie, venner, arbejde, m.m. i bestræbelserne på at sikre et bedre liv for deres børn. Det er et emne, som i den grad stadig er yderst relevant.

Med bogens skildringer af enkelte individers oplevelser er det helt naturligt, at det er disse, som danner grundlag for bogens forløb. Der er dog anekdoter, hvor det kan være svært at se, hvorfor lige disse var vigtige at få med, og hvor der gøres krumspring for at inddrage dem - som om de bare måtte med. Samtidig er der steder i bogen, hvor der bygges op til at en begivenhed skal få særlig stor betydning. Men når spændingen så endeligt udløses, går bogen let hen over emnet, samtidig med at der nogle gange bruges mange linjer og sider på emner, hvor relevansen kan være svær at se.

Bogens over 400 sider kan på enkelte tidspunkter være lidt træg at komme igennem. Hvis sporet for fortællingen havde været mere klarte, havde der været dele af bogen, som kunne have været kortet ned. Indtrykket er, at forfatteren har forsøgt at skrive to bøger i samme bog, hvorved de kommer lidt i vejen for hinanden. Det er to meget interessante emner, men hvor relationen til tider virker forceret, og fortællingerne kunne have stået stærkere, hvis de havde været fortalt hvert for sig.

Hvad er bogens formål? Er det at fortælle om Jan Rocek og hans families historie, fortalt gennem det 20. århundredes hændelser i Tjekkoslaviet? Eller er det at fortælle om transition til et kommunistisk land og tilblivelsen af den Kolde Krig, fortalt med familiernes oplevelser som støtte? Denne skillelinje skifter i løbet af bogen.

Når dette er påpeget, så er hver af de to fortællinger spændende og ville supplere hinanden godt i to separate værker. "Afhopperne" vil stadig være styrket af at bruge samfundsudviklingen som ramme for Jan Roceks fortælling. Her kunne familiernes oplevelser træde tydeligere frem gennem hele fortællingen, og ikke som en tilføjelse til sidst i et kapitel, som det sker flere gange midt i bogen. Den anden bog kunne i så fald fokusere på udelukkende at fortælle den store historie om konsekvenserne for indbyggerne ved den kommunistiske transition gennem enkelte individer, hvor det også ville være meget passende at inddrage de mange kortere beretninger om forskellige flugtforsøg, som optager meget af bogen.

Selvom man som læser godt kan sidde med fornemmelsen af, at bogen forsøger at fortælle to forskellige beretninger, så får "Afhopperne" 3 ud af 5 faner, da den giver et vigtigt indblik i nogle af det i det 20. århundredes mest voldsomme storpolitiske begivenheder og konflikter fortalt gennem nogle enkelte menneskers oplevelser.

